

РАДОМИР Ј. ПОПОВИЋ*

*Историјски институт
Београд*

ПЕТРОНИЈЕВИЋЕВА КРИТИКА ВУКОВОГ ПРЕВОДА *НОВОГ ЗАВЈЕТА***

У раду је анализирана критика Вуковог превода *Новой завети* са становишта Аврама Петронијевића (1791–1852), истакнутог политичара Србије прве половине 19. века. Указано је на то да је Петронијевић обављао важне државне послове, али и да је имао широко, самоучко, знање филозофије, теологије и историје, посебно грчког језика и теолошке литературе писане на грчком језику. Као председник владе и министар спољних послова Кнежевине Србије (1844–1852) био је упућен у политичке процесе у Европи. Петронијевић је критиковао језик Вуковог превода *Новой завети*, затим што дело није преведено са грчког језика и што није штампано са одобрењем црквених власти. Суштину Петронијевићеве критике, што је у складу са његовим религиозним опредељењем, чини сумњичење Вука за сарадњу са унијатима. Када се зна да је средина 19. века време успона тзв. католичког либерализма и појачаног прозелитизма, Петронијевићева бојазан била је оправдана.

Кључне речи: Аврам Петронијевић, Вук Караџић, *Нови завети*, *Подунавка*, унијати, *акриди*

О критичарима Вуковог превода *Новой завети*, укључујући и Аврама Петронијевића, у досадашњој литератури писано је са становишта одбране Вука и његовог значајног дела (Стојановић 1924: 630–633; Нови завјет 1974: 571–575). У тим радовима, без обзира што су писани научно и објективно, у првом плану је Вуково гледиште и аргументација, док се његови опоненти посматрају монолитно („противници”), иако међу њима постоје

---

* rjpopovic@gmail.com

** Рад је настао као резултат рада на пројекту *Европа и Срби (1804–1918): Подстицаји и искушења европске модерне*. Евиденциони број пројекта 177031.

разлике у побудама и доказима због којих су се устремили на Вуков превод *Новой заветѣ*. Црквена јерархија у Кнежевини Србији и Аустријској монархији, на пример, критиком Вуковог превода настојала је да очува сталешке привилегије и ауторитет духовног предводништва, док су други критичари указивањем на наводни Вуков рад против православља и нападом на његово укупно дело настојали да сачувају чистоту вере и тиме спрече „шокачење” Срба. Зато је циљ овог рада да познату полемику између Петронијевића и Вука прикаже из мање проучаваног угла.

О Авраму Петронијевићу савремени нараштаји мало знају. Један је у низу заборављених личности националне прошлости, иако би га, можда, требало памтити по томе што је у досадашњој, политички нестабилној, историји Србије најдуже обављао функцију председника владе у једном мандату (1844–1852). Рођен је у Текији 1791. године, „у бежанији” на завршетку Кочине крајине. У Старој Оршави, у Аустријској монархији, учио је српско-немачку школу. Одрастајући у вишенационалној средини, научио је немачки, грчки и влашки језик. У младости се бавио различитим пословима: трговачки помоћник у филијали бечког трговца цинцарског порекла Карла Сине, па секретар у српској племићкој породици Демелић. У Србију је ради бављења трговином дошао 1817. године, па пошто му је посао пропао, као писара ангажовао га је гружански кнез Петар Топаловић. Међутим, крајем исте године постао је секретар кнеза Милоша, што је представљало прекретницу у његовом животу. Настанио се у Јагодини, пошто га је кнез Милош, по свом обичају да посредује у брачним погодбама, оженио и на венчању кумовао. Због знања страних језика, првенствено грчког, као и лепог, готово калиграфског рукописа, Петронијевић је одређен за секретара депутације која је новембра 1820. године послата у Цариград ради преговора са Портом у вези са аутономним повластицама Србије. Због избијања грчког устанка у марту 1821. године преговори су обустављени и заточен је са осталим члановима депутације, В. Вулићевићем, С. Јаковљевићем, И. Марковићем и Д. Ђорђевићем (Поповић 2012: 11–25). Тешке затворске дане после почетне неизвесности и страха, Петронијевић је искористио да прошири своје образовање. Духовни ментор био му је извесни Грк Димитрије, за кога се само толико зна да је био световно лице и веома учен. „Чрез дуже време оваког свакидашњег упражњавања свог присвојио је [Петронијевић – прим. Р. П.] он себи у толиком степену јелински и новогрчки језик, да су се потом Грци за њега отимали, доказујући да није могуће да он није рођени Грк. [...] Овде је темељно научио филозофију, богословије, митологију, историју, географију, а нарочито

турску политику, и свагда се [...] опомињао и времена и дружества овога особито ученог Димитрија, ко ком је најтоплију признателност осећао.” Петронијевић је посебно ценио Ригу од Фере, чију је песму *Еос поше паликарја* често знао да запева, као и црквене песме *Тон анџелон о димос, аксион естин* (Некролог 1852: 5–6). Крајем децембра 1825. године ослобођен је и пре осталих вратио се у Србију. У Кнежевој канцеларији наставио је да обавља секретарске послове. Међутим, од лета 1826. године добио је ново задужење и постао је један од главних преговарача кнеза Милоша са османским званичницима како у Цариграду тако и у пашалацима у суседству Србије. У османској администрацији сличне послове обављао је хе-хаја (први везиров чиновник), па су Петронијевића због тога савременици прозвали *Ђаја* или *Аврам Ђаја*. Петронијевић је обављао бројне и важне дипломатске мисије у време руско-турског рата 1828/29. године, приликом преговора о аутономији Србије у Цариграду и током прикључења тзв. „шест нахија” Србији 1832/33. године. Био је приман у аудијенцију код руског цара Николе I (1830) и султана Махмуда II (1833). У *Српским новинама* истицано је да је Петронијевић био први српски званичник „после Косова” којег је султан примио у аудијенцију. Крајем 1834. године прикључио се незадовољницима владавином кнеза Милоша и један је од организатора и предводника Милетине буне у јануару 1835. године (Поповић 2012: 34–85). Непосредна последица те буне је проглашење Сретењског устава, а он је именован за кнежевог представника и министра иностраних дела. Како је устав убрзо суспендован, а самим тим и организација власти на њему заснована, разрешен је те дужности и јула 1835. постављен је за кнежевог саветника. Од 1835. до 1838. учествовао је у раду више комисија које су састављале нацрте устава. Предводио је Чрезвичайну депутацију у Цариграду (мај 1838 – јануар 1839), која је са Портиним званичницима и руским дипломатама радила на писању устава Србије. Будући присталица опозиције, мимо осталих чланова депутације, потајно је сарађивао са турским и руским опуномоћеницима на ограничењу кнез-Милошеве апсолутистичке владавине. Члан Савета, кнежев представник и министар иностраних дела поново је постао 26. фебруара 1839. године, али је и даље, без обзира на високе функције, радио на обарању с власти кнеза Милоша. Члан Намесништва са Јевремом Обреновићем и Т. Вучићем Перишићем постао је 14. јуна 1839. године, дан после абдикације кнеза Милоша. У намери да ограничи власт кнеза Михаила, који је преузео власт у марту 1840. године, испословао је да га Порта заједно са Вучићем именује за кнежевог саветника, што је било у супротности са одредбама Устава из 1838.

године. Под притиском обреновићеваца разрешен је дужности маја 1840. године, па се склонио на Калемегдан, под турску заштиту. Са осталим уставобранитељским првацима напустио је Србију у октобру исте године и наредних годину дана провео је као политички емигрант у Цариграду, где је успоставио контакт са представницима пољске емиграције. У Србију се вратио у децембру 1841. године. Наставио је да делује против владе кнеза Михаила, активно спремајући династички преврат. Уочи Вучићеве буне у августу 1842. године поново је затражио турску заштиту и склонио се у београдску тврђаву, из које је изашао када је Вучић са војском после бекства кнеза Михаила дошао на Врачар. На дан 8. септембра 1842. године постао је председник Привремене владе и на тој дужности је остао до новембара, када је поново изабран за кнежевог представника и министра иностраних дела. Захваљујући његовим везама на Порти, Турци су потврдили избор Александра Карађорђевића за кнеза Србије. Међутим, Русија је смену на престолу Србије сматрала револуционарним чином којим су нарушени њени интереси, па је захтевала да се понови избор за кнеза, а да Петронијевић и Вучић поднесу оставке и напусте Србију. Под руским притиском оставку на звање је поднео 9. јуна 1843. године, а Србију је напустио после два месеца. Друго политичко изгнанство провео је у Видину, Свиштову, а од лета 1844. године у Цариграду. Славодобитно се вратио у земљу у августу 1844. године, када је за њега и Вучића приређен величанствен дочек у Београду (Поповић 2003: 167–168). За кнежевог представника и министра иностраних дела поново је постављен 11. октобра 1844. и на тој дужности остао је до смрти 1852. године. У октобру 1851. године кренуо је у Цариград, где је од последица можданог удара, који је доживео приликом опроштајне посете турском министру иностраних дела, преминуо 22. априла 1852. године. Сахрањен је наредног дана у порти Цркве св. Параскеве у цариградској четврти Хаској (Поповић и др. 2012: 165–186).

Битна одлика Петронијевићеве личности, без које би слика о њему, свакако, била непотпуна, јесте занимање за теологију, књижевност, историју и филозофију, по чему се разликовао од већине уставобранитељских политичара. Без обзира на скромно формално образовање стечено у Оршави, те напоран чиновнички и политички рад, Петронијевић је имао снажну унутрашњу потребу за учењем и духовним усавршавањем. Дубоко религиозан, занимао се за мистику, посебно за *Апокалипсу* или *Откривење Јованово*, последњу књигу *Светио писма*, коју је преводио с грчког на српски језик (Некролог 1852, 13; Милићевић 1888: 543). Изгубљени су Петронијевићеви рукописи теолошког и филозофског садржаја о помирењу

филозофије и теологије, полемике с Јеврејима и трактат о римском папи, за које се зна да их је написао. Петронијевић је зилотски одбијао могућност било каквог савеза с римокатоличком црквом. Иако је са Пољацима једно време сарађивао на прогонству Михаила Обреновића, Петронијевића је бунио њихов прозелитизам и временом је према њима заузео резервисан став.

Католички либерализам, који се као идеологија и политички покрет у Западној Европи уобличио на прелазу треће и четврте деценије 19. века и на чијим идејним основама је настао Илирски покрет у Хрватској после 1830. године и пољска политичка емиграција око Адама Чарторијског после 1832. године, на Балкану је имао за крајњи циљ унијаћење православних. Обнова Пољске државе био је главни политички циљ покрета окупљеног око Чарторијског, чију делатност је издашно подржавала Француска. Унијаћење православних текло би паралелено са процесом обнове пољске државе. Унија не би била класично уједњиње две цркве, већ би и католичка црква морала да чини уступке. Пољаци су „предлагали да се код словенских католичких народа уведе словенска литургија, одежа и језик. У том погледу је била нарочито значајна мисија калуђера Иполита Терлецког у Рим и Цариград 1847. и 1848. Успут је свраћао у Београд и Загреб. Без овог објашњења не би било могуће схватити последњу тачку у илирским 'Народним захтевањима' 1848. која су се односила на жељу да се одобри увођење словенске литургије и одежде у хрватској католичкој цркви” (Екмечић 2002: 216). Примера ради, снага унијатског покрета у Далмацији осликана је у приповетки Симе Матавуља „Пилипенда”, чија радња је смештена у 1843. годину. Терлецки је 1848. године боравио у Београду, с намером да од власти у Кнежевини Србији добије дозволу за градњу унијатске цркве. Петронијевић, с којим је разговарао, ставио му је до знања да његов подухват Срби неће прихватити (Љ. Дурковић-Јакшић 1990: 94, 105–108; Поповић 2012: 250). Историчар Милорад Екмечић истицао је важност дела *Наге Италије* италијанског идеолога Чезара Балба из 1844. године, у којем је изложен „најпотпунији и најхармоничнији филозофски систем који је заокружио све што је католички покрет у Европи до тада могао да баштини новој политичкој идеологији” (Екмечић 2002: 219). Уједињење Италије на федеративном принципу под вођством папе, ширење Аустрије на Балкан, као надокнада за територијалне губитке у североисточној Италији, и сузбијање руског утицаја међу Јужним Словенима, главне су идеје тог дела. Упоредо са идејним струјањима у католичкој цркви, у четвртој

деценији 19. века распламсала се империјална и дипломатска борба између Велике Британије и Русије.

Наиме, Русија је после победе у рату 1828/29. године и споразума у Ункјар Искелесију 1833. године остварила максимални утицај у Османском царству. Порта се тајно обавезала на затварање Босфора и Дарданела за западноевропске бродове у случају рата са Русијом. Тим споразумом највише је била погођена Велика Британија јер је споразум угрожавао њене интересе на Медитерану и централној Азији. У том времену треба тражити корене континуиране русофобије у британској политици и јавном мњењу. Британски дипломата Дејвид Уркварт је током четврте и пете деценије у часописима *Portfolio*, *Diplomatic Review* и *The Free Press* указивао на наводну руску претњу опстанку Османског царства и на важност Србије за британске интересе (Пауновић Штерменски 2014: 147–151). Потискивање руског утицаја „на Истоку” од стране западних сила довело је до Кримског рата (1853–1856), у којем је Русија поражена, а њен престиж привремено сузбијен.

Интереси руске и британске империје у четвртој деценији 19. века сударали су се и у Кнежевини Србији. Кнез Милош приклонио се Великој Британији, а опозиција Русији. Руски утицај је превагнуо и опозиција, чији је предводник био Петронијевић, најпре је ограничила власт кнеза Милоша, а потом га и протерала с власти (Љушић 1986: 352–377). Криза у Србији, која је временом прерасла у династички обрачун обреновићеваца и карађорђевићеваца, заостравала се и кулминирала је у Вучићевој буни 1842. године. „Српска криза у Источном питању”, тако то раздобље у историји Србије и међународним односима од септембра 1842. до августа 1843. године насловом своје књиге назива историчар Војислав Вучковић (1957: 43–121). Династичка смена у Србији 1842. године изведена је уз подршку Порте, Аустрије и пољске емиграције и имала је за циљ сузбијање руског утицаја у Кнежевини Србији. Свој престиж Русија је донекле сачувала тако што је приморала Србију да кнез Александар буде поново бран за кнеза у јулу 1843. године, а Вучић и Петронијевић да буду прогнани из земље. Дакле, уставобранитељи се почетком пете деценије јављају као противници Русије и њеног протектората над Србијом и теже да Кнежевину изведу изван „уског круга” руско-турских односа. Петронијевић је као председник владе и министар иностраних дела 1842–1843. године имао у томе водећу улогу. Пошто су се политичке страсти у Србији после 1844. године стишале, уставобранитељи, па и сам Петронијевић, заузели су помирљивији став према Русији.

Кнежевина Србија нашла се тако од 1842. године у жижи занимања великих сила. Београд је од 1842. до 1848. године постао стециште пољске емиграције (Леноар, Чајковски, Терлецки и др.) и илираца (Матија Бан, Павле Чавловић, Стефан Верковић и др.) који су боравили у Београду, а неки су, попут Бана, у њему и остали. Под утицајем пољске емиграције, првенствено Чарторијског и Фрање Захе, Илија Гарашанин је 1844. године саставио национални програм Србије, *Начертаније*. Важно је истаћи да је Гарашаниново *Начертаније* програм српског националног уједињења, а не јужнословенског, како су га саветовали представници пољске емиграције (Љушић 1993). Пријатељи јужнословенског заједништва састајали су се у Београду у „Касини”, односно „Зданију код Јелена”, које се налазило близу Саборне цркве. Године 1845. у Београду се против илираца подигла „жива опозиција”, а најжешћи противник био је Јелисије Вукајловић (Поповић 2009: 110–116). Вукајловић је био иницијатор оснивања Читалишта београдског, које је отворено фебруара 1846. године и на свечаности су се појавили Петронијевић, митрополит Петар, свештенство и нижи чиновници. Као што су се у „Касини” окупљали илирци, тако су се у Читалишту састајали панслависти. Противници илирзма, међу њима и Петронијевић, сматрали су да су они који су се окупљали у Касини у служби аустријске „подмукле” политике према Србији и у служби римокатоличке цркве која, преко фратара у Босни и илираца, покушава да „пошокачи” Србе. Такво мишљење делио је и руски конзулат, па је, с тог становишта, у политичком погледу оснивање Читалишта ишло на руку Вучићу и групацији око њега, јер су Вукајловић и Раја Дамјановић, најзаслужнији за оснивање Читалишта, били вучићевци и заговорници блиске сарадње са Русијом (Милићевић 1903: 52–54; Љ. Дурковић-Јакшић 1968: 50).

У таквој духовној клими која је владала у Србији средином пете деценије 19. века уследила је Петронијевићева критика Вуковог превода *Новог завјета*. Петронијевић и Вук Караџић вероватно су се први пут срели у лето 1820. године, када је Вук два пута боравио у Србији. Вук је први пут опширније писао Петронијевићу 21. марта 1826. године, поводом украденог Вуковог рукописа кнез-Милошеве биографије. Наиме, Михаило Герман је с кнежевим знањем и уз помоћ неког из руског Министарства спољних послова у Петрограду објавио Милошеву биографију, коју је Вук припремао претходне три године. Због тога је Вук молио Петронијевића да утиче на кнеза да му исплати 4.000 форинти, ради очувања владарске части и у знак милости, а не као какву накнаду штете. Петронијевић је 1827. године сакупио новац од Вукових пренумераната за *Данину*. У

Особитој грађи Вук је о Петронијевићу оставио релативно повољан суд: „Аврам се чини човек доста добар и поштен, него је сасвим прост; Милош и Амица јавно га зову будалом и вочићем без рогова; раста је покрупна, масти смеђе, здравља врло доброга, и биће му већ преко 40 година” (Караџић 1969: 168). Касније, преписка између Вука и Петронијевића се знатно своди, а разлог су политичке разлике које су међу њима избиле после прогонства Обреновића. Шта је, у ствари, мислио о Петронијевићу, Вук је открио у познатом писму кнезу Милошу из 1832, називајући га заједно с Давидовићем и Цветком Рајовићем „правом пропалицом” (Караџић 1969: 209). Може бити да је Петронијевић учествовао у неком од честих изругивања Вуку која је Милош приређивао. Вук се Петронијевићу, осим због политичких схватања, замерио и због реформе језика и писма. Петронијевић је до краја живота остао противник Вукове језичке и правописне реформе.

Када је 1847. године објављен Вуков превод *Новой заветџа*, вест о томе објавио је руски лист *Северна пчела* октобра 1847. године. То је био повод да се Петронијевић јавно огласи у *Подунавки*, књижевном додатку „Српских новина, 12. децембра 1847. године, под псеудонимом „††” (Нови завет: 571). Петронијевић се у критици усредредио на језик превода, теолошко тумачење једне речи у Вуковом преводу и на крају, узгред је напоменуо да је књига штампана уз материјалну подршку унијата (Подунавка 1847: 199–200). Што се тиче језика Вуковог превода, Петронијевић је на становишту да то није ни говорни ни писани језик Срба. Тако не говоре ни два милиона аустријских Срба, ни милион Срба у Србији, ни Бошњаци, а само неколики списатељи српски пишу Вуковим језиком:

„Језик којим г. Вук пише јест једна смеша херцеговачког и црногорског наречја, јер нити сами Црногорци говоре тако, као што г. Вук пише, нити сами Херцеговци који скупа с Црногорцима до 150 иљада душа износећи, исчезвају спрам четири милиона Срба, по чему само се собом каже, да поменута похвала указана преводу г. Вука г. дописатељем [„Северне пчеле” – прим. Р. П.], није од какве важности. И доиста, да је г. дописатељ за ова условија и опстојатељство знао, а к томе, да му је позната била распра учени Срба противу језика, који г. Вук Србима наметнути труди се, он би се јамачно у реченом члену свому уздржао од сваке похвале и само би се ограничио с извештајем да је Вук Нови завет на српски језик превео” (Подунавка 1847: 199–200).

У другом делу критике, Петронијевић се осврнуо на тврдњу изнету у поменутим новинама да се „г Вук при превођењу Новог Завета ползовао грчким текстом”. У том делу текста до изражаја је дошло његово завидно

теолошко знање и познавање грчке литературе. Оштрицу критике усмерио је на опис у *Новом завјету* по којем се Св. Јован у пустињи хранио *акригима* (Мт III 4, Мр I 6). Сматрао је да је Вук реч *акриги* превео „сасвим противно њеном значењу. Јер Грчка црква под том речју разумева ваопште овршије растенија, као што је ластер на лози. Он је [Вук – прим. Р. П.] волео следовати овде Лутеру и Латинској цркви, него обазрети се што његова источна црква о томе држи! Реч је о св. Јовану, да се у пустињи питао [хранио – прим. Р. П.]. Није ли дакле прече помислити, да је св. Јован, као строги постник, јео овршије неког растенија у пустињи, него да се ранио скакавцима, као вешеством меснатим? [...] Истина, у словарима грчким и словенским под речју акрис разумевају се скакавци, али под истом речју по гласу ти словара разумева се и овршије гранчица и ваопште биља” (Подунавка 1847: 199–200). Ту тврдњу поткрепљује позивајући се на речник објављен у Санкт Петербургу 1818. године, али и на грчки речник Пападопула. „О истоме предмету и познати грчки проповедник Герман у периодическом сочиненију свом под именом ‘Евангелска труба’, числу 13-м, године 1836-те у Атини изданом тврди да св. Јован у пустињи питао акригима, т. ј. ластерима дивљи растиња”. Петронијевић се позивао још и на Јевтимија Зиговина и његово дело *Тумачење јеванђења*, које је штампано у Атини 1842. године, у којем пише да акриде „црква наша држи прво, т. ј. врхове разни растенија” (Подунавка 1847: 199–200). Петронијевић је критику закључио речима да дописник *Северне ичеле* не зна „изближе” српски језик, нити да је Вук у преводу „ползовао грчким текстом, почем је противно разуму грчке цркве превео.” Сматрао је да би дописник „по мненију нашем онда истину казао да је у известију своје овако рекао: да је г. Вук код мехитариста у Бечу, и то њиовим иждиванијем печатао на српски Нови завјет без икаквог саучестија надлежне црквене власти и без предвариатељног споразуменија са учењем своје цркве богословима” (Подунавка 1847: 199–200, Караџић 1974: 569–577).

Вук је 28. јануара 1848. године послао одговор *Подунавки*, па пошто га је цензура у Србији дуго задржала, штампао га је у Бечу марта 1848. године као посебну брошуру. У исто време тај исти текст изашао је и у *Подунавки*, под насловом: „Одговор Господину са два крста”. Вук је негирао Петронијевићеве критике у четири тачке, а примедбе о језику оставио је за другу прилику, јер се расправа водила већ тридесет година. У вези са *акригима*, позвао се на руски превод, у којем је та реч преведена као *скакавци*. Тврдио је, такође, да му мехитаристи нису штампали књигу, већ ју је он објавио о свом трошку. И на крају, сматрао је да није било нужно

тражити одобрење црквене власти за штампање превода јер књига није намењена цркви већ читаоцима, а богослови би вероватно „нагрдили” превод, као што је био случај са Стојковићевим преводом штампаним у Петрограду 1824. и Лајпцигу 1834. године.

Полемика се завршила Петронијевићевим текстом „Одговор господина са два крста”, који је штампан заједно са Вуковим текстом (Подунавка 1848: 48–50). Петронијевић је на почетку оспорио да Вук пише народним језиком, „а овамо сви Срби устима својима сведоче да они не говоре овако као што г. Вук пише. Дакле, језик г. Вука није говорни језик Срба.” Није ни писани, наставља даље Петронијевић, о чему сведоче српске књиге и „пето-торе новине” које се штампају на српском језику у Србији и Аустрији, „па и саме Новине српске које су пре тридесет година излазиле у Бечу.” Вук се, вели Петронијевић, позива на ауторитет странаца који читају српске народне песме („за које скупљање и изданије г. Вуку заслужену хвалу не одричемо”), али у одређивању књижевног језика Срба пресудну реч треба да имају српски књижевници „као у руском руски, у ческом чески, у немачком немачки итд. Тежко ономе коме туђини капу кроје!” (Подунавка 1848: 48). Замера Вуку што у преводу *Новой завјешта* није све речи превео српским народним језиком, „но морао је нове речи ковати и славенском језику приближити се! Каква сљедственост!”. Вукове кованице према његовом мишљењу нису ни словенске ни српске. Као пример навео је стих из јеванђења св. Луке (23:27) који на старословенском гласи „плакаху и р даху”, које је Вук превео као *плакаху и нарицаху*, док Петронијевић сматра да је требало *плачући и зајевајући* или, боље, *плачући и жецајући*. У наставку критике, Петронијевић замера Вуку што „често доказује” да Срби не знају словенски језик, и да га боље знају Чеси, Словаци, Крањци, и пита се како је то могуће да ти народи знају словенски језик „када је прва луча словенства, како из историје знамо, у Срба синула и кад је у Срба, при свима незгоднима опстојателствима народност словенска цветала”, док је код других Словена „још у дубоком сну спавала, одбацујући словенски језик, а примајући римски и друге стране”. Истиче да су Руси, на које се Вук позива, из Србије „себи епископе узимали [...] и Србе за своје учитеље постављали”. Као пример навео је Теодора Јанковића Мирјевског, који је за време владавине царице Катарине II „уредио школе”.

Средишње место у Петронијевићевој критици у другом одговору Вуку тицало се поново Вуковог превода грчке речи *акриди*. Дао је за право Вуку да је у преводу *Новой завјешта* који је одобрила руска црква 1820. године та реч преведена у значењу 'скакавац'. Међутим, запитао се да ли превод

с почетка „овог 19. столетија” може променити осамнаест векова трајућа „једногласна мненија свети отаца православне источне цркве.” Каже да су Грци пре Руса почели тумачење *Светиої писма*, да је Јован Златоусти „био светило светле вселенске цркве”, да је Исидор Пилусијотски по њему „толковао” *акриде*, да је исто то чинио Теофилакт архиепископ бугарски, у 14. веку Никофор и Калист: „Једном речју, цео восток о акридима, које је Свети Јован у пустињи јео, држи да су то овршци растенија, на подобје ластара, и никако скакавци”. Тога се држе и савремени грчки проповедници Герман и Јевтимије Зигавин и Бугарин Неофит из Рилског манастира, који је превео *Нови завеш* „на прости бугарски језик” (Подунавка 1848: 48). Петронијевић је тврдио да је Вук превод речи *акриди* уподобио „толковатељима западне цркве” и да се селективно у свом одговору позивао на дела која поткрепљују његову тврдњу. Негирао је Вукову опаску да нема учених грчких богослова „нег што су даскали и логиотате, који се ово као учитељи по школама, ово као писари код паша налазе”. Као доказ „из прошавши и последњи столетија” наводи имена патријарха Генадија, Маврокордата, Јевстратија, Аринта Хиосца, Теозарита, Никодима Светогорца и Теотокија. „А од најновији довољан ће ми бити један за све прославељни Константин, Велике цркве економ, који је сад, најскорије, три дебеле књиге написао и то с дубоком богословском ученошћу, доказујући исправност и превасходство превода 70 толковника над другим преводима.” То што се Вук позива на тумачење у руском речнику и руски превод *Нової завеша* из 1820. године није аргумент, већ би требало да буде недоумица да ли је спорна реч *акриди* правилно преведена на руски језик. „Но, нама су толковању Светог писма далеко пречи и достовјернији отци наше цркве, него Вукови Бретшнајдери, Стефануси и њима подобни” (Подунавка 1848: 49).

У трећој тачки одговора Вуку, Петронијевић се осврће на чињеницу да је *Нови завеш* штампан у унијатском манастиру. Наиме, Петронијевић је био уверен да је кнез Милош материјално помогао Вука да штампа превод *Нової завеша*. Када је сазнао да кнез Милош није то учинио и знајући да Вук не располаже средствима да сам штампа књигу, онда је „пао” у сумњу да је књига штампана уз материјалну помоћ унијата. Овде Петронијевић учењачки образлаже укореење страхаове с којима је већина у Кнежевини Србији посматрала наводни Вуков рад у Бечу у корист уније. Вук је, тврди Петронијевић, „шурујући са шокачким фратрима од њи примио *ј, њ и ль*”. Позивао се на књигу Косте Калајдовића *Јован, еїзарх буїарски*, која је публикована у Москви 1824. године и у којој пише „на страни 120 да је речена писмена неки шокачки фратар Јурка, родом из Крижеваца у Хрват-

ској од прилике пре 183 године у Русију пренео, те да је тим словима 'из азбуке србске писмена я, ю, е, љ, њ' хтео да избаци а сад се нашао г. Вук, да правопис његов Србима наметне" (Подунавка 1848: 50; Стојановић 1924: 630–633; Нови завјет 1973: 569–574).

На крају у последњој тачки одговора, Петронијевић брани право цркве „восточне, као праве апостолске цркве [...] не дати да се у дјела и дужности њене мешају они који нису на то звани. У число ови спада и г. Вук. Па зато би боље учинио, да се није мешо у посао за који није, јер сам вели, како се то правило у Русији строго набљудава." Али када се подухватио, онда је требало да дело поднесе цркви на цензуру. То што Вук тврди да је Стојковићев превод *Новой завети* штампан без одобрења цркве није тачно, јер је књигу штампало Библијско друштво које је било под управом Синода руске цркве. Тврди да се „усред Германије" не издаје превод *Новой завети* без одобрења црквених власти. „Ено му Ессове Библије, па нек види колико иј је свештени лица и богословски факултета прегледало пре него што ће у штампу ући"? (Подунавка 1848: 50). Пита се шта би било „кад би син Римске цркве хтео печатати превод каквог Светога писма у Бечу, шта би радила бечка цензура?" На крају закључује да када је руска црква прогласила Стојковићев превод неподесним, „сместа је и овде у Србији унос тих књига забрањен, као што је и унос и превода г. Вука забрањен" (Подунавка 1848: 50; Стојановић 1924: 630–633; Караџић 1974: 569–574).

Петронијевићева критика Вуковог превода *Новой завети* одражавала је званичан став државне бирократије у Кнежевини Србији и црквене јерархије у Аустријској монархији према укупној делатности Вука Караџића на реформи језика и писма. Полемика која се поводом превода *Новой завети* развила, а коју је Аврам Петронијевић започео, осим језика, стила и тачности превода дотицала се религиозне правоверности, католичког прозелитизма и националног јединства. Петронијевићева схоластичка ученост у критици Вуковог превода *Новой завети* исцрпљивала се фокусирањем на превод и тумачење једне речи (*акриди*), а то је примедба коју су Вуку упућивали још од почетка двадесетих година, када је превод *Новой завети* доставио околини кнеза Милоша. Као министар спољних послова и председник владе, будући да је био добро упућен у политичка збивања, Петронијевић је, што је суштина његове критике Вуковог превода *Новой завети*, оштрицу усмерио на наводну Вукову закулисну радњу на пољу унијаћења. Нетачну тврдњу да је српски превод *Новой завети* штампан уз материјалну помоћ унијата Петронијевић је додатно развио у критици из 1848. године. Та критика показује колико је он – за разлику од Илије Гара-

шанина који је у спровођењу *Начертанија* сарађивао са братима у Босни, припадницима Илирског покрета и пољском емиграцијом окупљеном око кнеза Чарторијског – страховао од погубног утицаја католичке цркве и политике Бечког двора по културу и политику Кнежевине Србије. Петронијевићева бојазан од унијаћења, то су показали процеси и збивања од краја 19. до краја 20. века, били су оправдани.

У литератури није истицана, а из Петронијевићевог и Вуковог текста веома је уочљива нетрпељивост између Срба рођених у Србији и оних који су „из прека” дошли у њу, односно између Вука и Петронијевића. Карацић је свој текст завршио јетком опаском да то што се о ранијем преводу *Новой завети* на српски ништа не говори иако је лошији од његовог, „зато што је Стојковић из Сријема, из Руме, а ја из Србије, из Јадра, из села Тршића.” Петронијевић му је одговорио да при забрани уноса Стојковићевог превода у Србију 1836. године „није се гледало откуда је ко родом, да ли је из Руме у Срему или је из Тршића у Јадру” (Подунавка 1848: 50; Стојановић 1924: 637). Исто тако, Петронијевићева и Вукова полемика посредно указује на постојање цивилизацијске и културолошке распоућености унутар српске елите средином 19. века. Вредности средњоевропске, немачке културе оличавао је Вук, док је Петронијевић био заточник византијског, односно средњовековног наслеђа. Међутим, то културно наслеђе убрзано се повлачило пред процесом „европеизације” Србије, који је започет управо за време владавине уставобранитеља.

ИЗВОРИ

- Живановић 1890:** Јаков Живановић, *Неколико примечанија на књигу Славени у Турској од Киријана Роберта*, Споменик СКА VI, Београд: Српска краљевска академија.
- Карацић 1969:** Вук Стефановић Карацић, *Историјски списи I*, Сабрана дела Вука Стефановића Карацића, Београд: Просвета.
- Карацић: 1974:** *Нови завјеш, господа нашега Исуса Христа*, превео Вук Стеф. Карацић, Сабрана дела Вука Стефановића Карацића, Београд: Просвета.
- Некролог:** *Некролој Авраму Петронијевићу књажевско-србском представнику и појечитијелу инострани дела, и разни ордена кавалеру, 10. Априлија 1852. у Цариграду, из животоа временної у вечни преселившем се.* Београд: Државна књигопечатња.
- Подунавка 1847:** Неколико рјечи „Северној пчели” о г. Вука преводу „Новога завјета”, *Подунавка*, бр. 49, 12. децембар 1847.

Подунавка 1848: „Господину са два крста”, *Подунавка*, бр. 12, 19. март 1848; Одговор „господина са два крста”, *Подунавка*, бр. 12, 19. март 1848.

ЛИТЕРАТУРА

- Вучковић 1957:** В. Вучковић, *Српска криза у Источној Европи 1842–1843*, Београд: Српска академија наука.
- Екмечић 2002:** М. Екмечић, *Дијалоги прошлости и садашњости*, зборник радова, Београд: Службени лист СРЈ.
- Дурковић-Јакшић 1968:** Љ. Дурковић-Јакшић, *Бранислав, први југословенски илегални лист 1844–1845*, Београд: Научна књига.
- Дурковић-Јакшић 1990:** Љ. Дурковић-Јакшић, *Србија и Вашингтон 1804–1918*, Краљево – Крагујевац 1990, 94, 105–108.
- Љушић 1986:** Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830–1839)*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Љушић 1993:** Р. Љушић, *Књига о Начертанију, национални и државни програм Кнежевине Србије* Београд: БИГЗ.
- Милићевић 1888:** М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српској народној историји*, Београд: Чупићева задужбина.
- Милићевић 1903:** Милан Ђ. Милићевић, Цртице за ранију слику Српске Престонице, *Годишњица Николе Чуића*, XXII, 1–56.
- Пауновић Штерменски 2014:** Ј. Paunović Štermenski, *David Urquhart the First British Diplomat in Serbia*, Belgrade: Academic Mind.
- Поповић 2003:** Радомир Ј. Поповић, *Тома Вучић Першић*, Београд: Службени гласник – Историјски институт.
- Поповић 2009:** Радомир Ј. Поповић, Прилози за биографију Јелисеја Вукајловића, *Споменица Историјског архива „Срем”*, 8, 102–116.
- Поповић 2012:** Радомир Ј. Поповић, *Аврам Петронијевић 1791–1852*, Београд: Фреска.
- Поповић и др. 2012:** Радомир Ј. Поповић, Срђан Катић и Мирослав Прцовић, Српски гробови у цркви свете Параскеве у истанбулском кварту Хаској, *Историјски часопис*, LXI, 165–186.
- Стојановић 1924:** Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стефановића Караџића (26. окт. 1787–26. јан. 1864)*: Београд – Земун: Штампарија графичког завода „Макарије”.

Radomir J. POPOVIĆ

PETRONIJEVIĆ'S CRITIQUE OF VUK'S TRANSLATION OF THE NEW TESTAMENT

Summary

The critics of Vuk's 1847 translation of the New Testament, including Avram Petronijević, have so far been scholarly studied from the standpoint of the defence of Vuk's major work. Most papers emphasise Vuk's viewpoint and argumentation, while his opponents are examined monolithically ("the opponents"), although they differ in motives and proofs because of which they castigated Vuk's translation of the New Testament. This paper presents the controversy between Vuk and Petronijević from a less-known angle, i.e. Petronijević's. Avram Petronijević (1791–1852) was a prominent politician from the Principality of Serbia of the first half of the 19th century. From 1817 to 1852 he held important state functions, most often those of prime minister and foreign minister (1835, 1839/40, 1842/43 and 1844–1852). Although he only had elementary education, he learned several foreign languages and in time he gained a broad knowledge in religion, philosophy and history. When Vuk's translation of the New Testament was printed in 1847, and when that news was announced in the Russian journal *The Northern Bee*, as early as December 1847 Petronijević wrote a critique „Some Words to *The Northern Bee* on Mr Vuk's Translation of the New Testament in the *Serbian Journal* literary supplement. There followed Vuk's reply to the *Gentleman with Two Crosses*, as Petronijević signed himself, which was printed as a separate brochure in Vienna and in the *Podunavka* in March 1848, together with Petronijević's reply entitled "A Reply from the Gentleman with Two Crosses". Petronijević criticised the language of Vuk's translation of the New Testament, then the fact that the New Testament was not translated from the Greek language and that it was not printed with the permission of religious authorities. However, the heart of Petronijević's critique, quite in accordance with his religious convictions, is his suspecting Vuk of cooperation with the Uniates. Knowing that the mid-19th century was a time of the rise of the so-called Catholic liberalism and increased proselytism, Petronijević's fear in the time of his writing the critique was justified.

Keywords: Avram Petronijević, Vuk Karadžić, New Testament, *Podunavka*, Uniates, acrids